Kirjallinen lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Asia: Hallituksen esitys laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 213/2026 vp)

Nuorisotutkimusseura kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Hallituksen esityksen tavoitteena on täsmentää oppivelvollisuuslakia sekä siihen liittyvää koulutuslainsäädäntöä niiden toimeenpanossa havaittujen haasteiden perusteella.

Esityksellä pyritään vahvistamaan oppivelvollisuuden käytännön toteutusta, selkeyttämään opiskelijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia sekä lisäämään koulutusjärjestelmän kykyä vastata erilaisissa elämäntilanteissa olevien nuorten tarpeisiin. Keskeisiä ehdotuksia ovat oppivelvollisuuden suorittamisen mahdollistaminen nuorten työpajatoiminnassa, tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen kehittäminen sekä maksuttoman koulutuksen määräytymisen tarkentaminen tilanteissa, joissa opiskelija suorittaa samanaikaisesti ammatillista tutkintoa ja lukio-opintoja tai ylioppilastutkintoa. Esityksen tarkoituksena on myös vahvistaa koulutuksen nivelvaiheita ja ehkäistä tilanteita, joissa nuori jää ilman tarkoituksenmukaista opiskelu- tai tukipolkua.

Yleisesti voi todeta, että esitys edustaa koulutuspolitiikassa jatkumoa, jossa oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen huomio kohdistuu järjestelmän käytännön toimivuuden kehittämiseen. Se ei muuta oppivelvollisuuden perusperiaatteita, vaan pyrkii korjaamaan toimeenpanossa tunnistettuja katvealueita erityisesti niiden nuorten osalta, joiden koulutuspolut eivät etene suoraviivaisesti tai jotka tarvitsevat tavanomaista enemmän tukea koulutukseen kiinnittymisessä.

Tässä mielessä esitys jatkaa pitkäjänteistä suomalaista koulutuspoliittista linjaa, jonka tavoitteena on vahvistaa koulutuksellista yhdenvertaisuutta, lisätä koulutuksen saavutettavuutta, ehkäistä koulutuksen ulkopuolelle jäämistä ja tällä tavalla lisätä kansakunnan osaamispotentiaalia. Pasi Sahlbergin kuvaama koulutuspoliittinen varoitus, *to rush it is to ruin it*, on vältetty lausunnon kohteena olevassa lakiesityksessä.

Nuorisotutkimusseura pitää myönteisenä sitä, että hallitus jatkaa oppivelvollisuusuudistuksen kehittämistä sen sijaan, että uudistus olisi jäänyt kertaluonteiseksi lainsäädäntöhankkeeksi. Koulutusjärjestelmien vaikuttavuus rakentuu pitkäjänteiselle kehittämiselle. Tässä suhteessa esitys kytkeytyy luontevasti suomalaisen koulutuspolitiikan vuosikymmeniä jatkuneeseen tavoitteeseen turvata jokaiselle nuorelle vähintään toisen asteen tutkinto.

Esitys on pääosin kannatettava. Sen vahvuutena on pyrkimys tunnistaa koulutusjärjestelmän käytännön toimivuudessa havaittuja ongelmia ja tarjota niihin ratkaisuja ilman, että oppivelvollisuuden perusperiaatteita muutetaan. Tunnistetut ongelmat liittyvät arvioinnissa esiinnousseisiin ongelmiin. Erityisen tärkeää on, että huomio kohdistuu nuoriin, joiden koulutuspolku ei etene suoraviivaisesti tai jotka tarvitsevat tavanomaista enemmän tukea koulutukseen kiinnittymisessä.

Koulutuksen tutkimuksessa on pitkään tunnistettu, että koulutusjärjestelmän nivelvaiheet muodostavat nuorten kannalta merkittäviä riskikohtia, joissa koulutukseen kiinnittyminen, koulutusvalinnat ja myöhempi opintojen eteneminen ratkaisevat olennaisesti nuorten tulevia

mahdollisuuksia (Goman ym., 2020). Oppivelvollisuusuudistuksessa on edelleen syytä seurata eri vaihtoehtojen vaikutuksia. Karvin raportissa opinto-ohjauksen uudista muodosta esitetään johtopäätöksenä, että nivelvaihe- ja valmentavia koulutuksia yhdistää ohjauksellisuus, mutta yksilöllisten opiskelupolkujen tukeminen ei välttämättä toteudu (Jokio ym. 2024). Oppivelvollisuusiän noston tavoittena on sujuvoittaa siirtymiä. Siirtymät liittyvät myös opiskelijoille käytettävissä oleviin henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin resursseihin. Nuorisotutkimuksessa syrjäytymisen on puolestaan osoitettu olevan harvoin yksittäisen valinnan seurausta. Se liittyy tyypillisesti koulutuksen, hyvinvoinnin, osallisuuden ja elämänhallinnan haasteiden kasautumiseen ajan kuluessa (Suurpää ym., 2009; Vauhkonen & Hoikkala 2020). Tästä syystä koulutusjärjestelmän kyky tarjota joustavia siirtymiä, vaihtoehtoisia opintopolkuja ja yksilöllistä tukea on keskeinen osa syrjäytymisen ehkäisyä ja koulutuksellisen yhdenvertaisuuden vahvistamista. Tämän takia lakiesityksen ehdotukset nuorten työpajojen roolin selkiyttämisestä on tervetullut uudisuts.

Maksuttomuuden tarkentaminen samanaikaisissa opinnoissa

Esityksen mukaan ammatillista tutkintoa sekä lukion oppimäärää tai ylioppilastutkintoa samanaikaisesti suorittavan opiskelijan oikeus maksuttomaan koulutukseen jatkuisi siihen asti, kun opiskelija on suorittanut sekä ammatillisen tutkinnon että ylioppilastutkinnon, kuitenkin enintään sen vuoden loppuun saakka, jolloin hän täyttää 20 vuotta.

Nuorisobarometrien (esim. Happonen & Kiilakoski 2025) pitkittäisaineistot osoittavat, että nuorten usko koulutuksen merkitykseen on säilynyt vahvana yhteiskunnallisista muutoksista huolimatta. Nuoret näkevät edelleen koulutuksen keskeisenä väylänä työllistymiseen, hyvinvointiin ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Tämän vuoksi koulutusjärjestelmän tulisi kyetä vastaamaan nuorten erilaisiin tarpeisiin tarjoamalla myös joustavia ja yksilöllisiä koulutuspolkuja. Toisaalta taloudelliset seikat aiheuttavat eneneviä paineita nuorten elämään (Happonen & Laine 2026).

Nuorisotutkimusseura katsookin, että maksuttomuuden tarkentaminen on perusteltua. Ratkaisu tunnistaa nykyistä toimintatapaa paremmin nuorten erilaistuvat koulutuspolut ja kannustaa yhdistelmäopintoihin. Se vähentää taloudellisia esteitä tilanteissa, joissa opiskelija rakentaa osaamistaan usean koulutusmuodon kautta. Nuorten näkökulmasta kyse on joustavasta tavasta vahvistaa sekä ammatillisia että yleissivistäviä valmiuksia, mikä voi myöhemmin tukea jatko-opintoihin hakeutumista ja työmarkkinoille sijoittumista.

Nuorisotutkimusseura huomauttaa, että edelleen on syytä vahvistaa tietopohjaa siitä, miten toisen asteen koulutukseen muita myöhemmin siirtyneiden asemaa voidaan tukea. Tämä koskee paitsi valmentavaan koulutukseen osallistuneita, myös vaikkapa kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria. Kaikkien nuorten koulutuspolun tasavertainen tukeminen edellyttää Nuorisotutkimusseuran mukaan erityisen haavoittuvaisessa asemassa olevien nuorten erityistilanteen tukemista. Nuorisotutkimusseura toivoo, että tätä asiaa seurataan jatkossa ja asiaan palataan myös jatkossa, vaikka tätä näkökulmaa ei tässä lakiesityksessä erityisesti käsitelty.

Työpajatoiminnan aseman vahvistaminen

Esityksen merkittävin nuorisopoliittinen uudistus on oppivelvollisuuden suorittamisen mahdollistaminen nuorten työpajatoiminnan yhteydessä. Hallituksen tavoitteena on nimenomaan laajentaa oppivelvollisuuden suorittamisen vaihtoehtoja työpajaympäristöihin.

Tämä uudistus vastaa yhteen oppivelvollisuusjärjestelmän keskeisistä haasteista. Julkisessa keskustelussa oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä huomio kohdistui ymmärrettävästi siihen, kuinka nuoret saadaan koulutukseen. Vähemmälle huomiolle jäi

kysymys siitä, mitä tapahtuu niille nuorille, joille perinteiset koulutusympäristöt eivät ole tarkoituksenmukaisin tai mahdollinen vaihtoehto.

Nuorten koulutus- ja tulevaisuuspolkujen tukeminen on tärkeää myös siksi, että nuorten tulevaisuususko on viime vuosina heikentynyt merkittävästi. Nuorisobarometri 2024 (Happonen & Kiilakoski 2025) osoittaa, että nuorten optimismi omaa tulevaisuuttaan kohtaan on laskenut historiallisen matalalle tasolle, vaikka samalla nuorten yhteiskunnallinen kiinnittyminen ja kiinnostus vaikuttamiseen ovat säilyneet vahvoina. Tämä korostaa tarvetta rakentaa koulutusjärjestelmään sellaisia ratkaisuja, jotka vahvistavat nuorten toimijuutta, onnistumisen kokemuksia ja uskoa omiin mahdollisuuksiinsa. Työpajojen työote poikkeaa koulutuksesta, ja voi siksi palvella paremmin joidenkin nuorten tilannetta. Nuorisotutkimusseuran vuonna 2020 toteuttaneen kaltaistamisen menetelmää vaikuttavuusanalyysissa hyödyntäneen tutkimuksen mukaan “työpajavalmennuksesta hyötyvät työhön ja koulutukseen siirtymisellä mitattuna erityisen paljon mielenterveyden diagnoosin saaneet nuoret” (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 82). Tällä perusteella pidämme ratkaisua selkiyttää työpajojen roolia perusteltuna.

Nuorisotutkimusseura haluaa kiinnittää valiokunnan huomion siihen, että osa nuorista tarvitsee ennen tutkintotavoitteisia opintoja toimintakyvyn, arjenhallinnan, opiskelutaitojen, motivaation tai itseluottamuksen vahvistamista. Työpajatoiminnan vahvuutena ovat yksilöllinen tuki, yhteisöllisyys, toiminnalliset oppimisympäristöt sekä kyky tavoittaa nuoria, joiden kiinnittyminen koulutukseen on heikentynyt. Näin ollen työpajojen aseman vahvistaminen voidaan nähdä koulutuksellisen yhdenvertaisuuden kannalta perusteltuna uudistuksena. Tämä on erityisen merkityksellistä tilanteessa, jossa ei ole näköpiirissä oppilaitosten ohjausresurssien kasvua. Karvin arvioinnissa todetaan, että ohjatustyötä tekevät arvioivat, ettei henkilökohtaiseen oppilaan- tai opinto- ohjaukseen ole riittävästi aikaa, erityisesti tilanteissa joissa oppilailla on runsaita ohjaustarpeita (Jokio ym. 2024).

Nuorisotutkimusseura korostaa, että uudistuksen onnistuminen edellyttää riittäviä voimavaroja, henkilöstön osaamista sekä laadunvarmistusta. Ilman näitä on vaarana, että nuorten käytettävissä olevat mahdollisuudet vaihtelevat merkittävästi alueittain.

Kehittämistarpeet ja yhteenveto

Vaikka esitys sisältää useita perusteltuja korjauksia, se jää luonteeltaan toimeenpanoa täsmentäväksi uudistukseksi. Se ei puutu niihin laajempiin kysymyksiin, jotka koskevat opetussuunnitelmien ajanmukaisuutta, oppimisen tuen kokonaisuutta tai koulutuksen kykyä vastata nuorten muuttuvaan toimintaympäristöön.

Nuorisotutkimusseura toteaa, että on syytä olla tyytyväinen siihen suomalaisen koulutuspolitiikan pitkäjänteiseen linjaan, jonka mukaisesti koulutuksellista tasa-arvoa ja mahdollisuutta vähintään toisen asteen tutkintoon on vahvistettu hallituskausien yli. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että oppivelvollisuuden laajentamista seuranneessa vaiheessa olisi ollut perusteltua käynnistää myös opetussuunnitelmien kokonaisvaltainen tarkastelu. Nuorten arki, työelämä, teknologinen ympäristö ja osaamistarpeet ovat muuttuneet nopeasti, minkä vuoksi opetussuunnitelmien uudistaminen näyttäytyy yhä ajankohtaisempana tehtävänä. Tämä on todennäköisesti seuraavan hallituksen keskeisiä koulutuspoliittisia tehtäviä.

Nuorisotutkimuksen näkökulmasta hallituksen esitys (HE 213/2026 vp) on pääosin kannatettava. Erityisen myönteisiä ovat samanaikaisia koulutuspolkuja tukevat maksuttomuutta koskevat tarkennukset sekä nuorten työpajatoiminnan aseman vahvistaminen oppivelvollisuuden suorittamisen mahdollisena väylänä. Uudistukset

vahvistavat koulutusjärjestelmän kykyä tunnistaa nuorten erilaiset tarpeet ja ehkäistä koulutuksen ulkopuolelle jäämistä.

Samalla on syytä korostaa kahta seikkaa. Yhtäältä uudistuksen onnistuminen edellyttää riittävää resurssointia, jotta nuorten käytettävissä olevat mahdollisuudet eivät vaihtelevat merkittävästi alueittain. Uudistuksen vaikutuksia onkin seurattava ja arvioitava tarkkaan niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä.

Toisaalta on tärkeä jo tässä vaiheessa todeta, että oppivelvollisuuden kehittämisen seuraavassa vaiheessa huomio tulee kohdistaa opetussuunnitelmien uudistamiseen, oppimisen tukeen, riittävän ohjauksen ja henkilökohtaisen ja ryhmämyuotoisen tuen varmistamiseen sekä koulutuksen ja nuorten muuttuvan toimintaympäristön väliseen suhteeseen. Näin voidaan varmistaa, että oppivelvollisuus ei ole ainoastaan velvollisuus osallistua koulutukseen, vaan aidosti nuorten osallisuutta, hyvinvointia ja tulevaisuuden mahdollisuuksia vahvistava järjestelmä.

Oulussa, 16.10.2026

Eila Kauppinen
Nuorisotutkimusseuran tutkimusjohtaja

Tomi Kiilakoski
Nuorisotutkimusseuran vastaava tutkija

Lähteet:

Goman, Jani & Rumpu, Niina & Kiesi, Johanna & Hietala, Risto & Hilpinen, Merja & Kankkonen, Hans & Kjäldman, Ismo-Olav & Niinistö-Sivuranta, Susanna & Nykänen, Seija & Pantsar, Tytti & Piilonen, Heikki & Raudasoja, Anu & Siippainen, Mikko & Toni, Anna & Vuorinen Raimo (2020) Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja: Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI). https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_0620.pdf (Viitattu 13.10.2026)

Happonen, Konsta & Kiilakoski, Tomi (toim.) (2025) Nuoruuden kolme vuosikymmentä: Nuorisobarometri 2024. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura ja Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusseuran verjkkojulkaisuja 192. https://doi.org/10.57049/nts.1639

Happonen, Konsta & Laine, Sofia (toim.) (2026) Ihan paineissa: Nuorisobarometri 2025. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura ja Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusseuran verjkkojulkaisuja 192. https://doi.org/10.57049/nts.1883

Jokio, Kati, Myllykoski-Laine, Siru, Seppälä, Saana, Marjanen, Jukka, Nousiainen, Saara, Bodö, Åsa, Honkala, Anna Maria, Ikola, Päivi, Kalalahti, Mira, Kiilakoski, Tomi, Lehtinen, Tuuli-Maria, Liiten, Juha, Rovio, Minna, Sinisalo, Antti & Tilli, Venla. (2024) *Opinto-ohjauksen uusien muotojen arvioinnin loppuraportti*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

Suurpää, Leena (toim.) (2009) Nuoria koskeva syrjäytymistieto: Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 27. https://doi.org/10.57049/nts.358

Vauhkonen, Teemu & Hoikkala, Tommi (2020) Syrjäytymisen lasku: Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 153. https://doi.org/10.57049/nts.263